

DE AGENDA

Oproep tijdens Radio Futura, 17 september 2014

In het kader van 'idee voor de toekomst'

Het mooie aan Radio Futura is dat je de afleveringen in chronologische volgorde moet beluisteren. Als je vals speelt en er eentje overslaat, hoor je geheid weer een van de sprekers terugverwijzen naar een andere spreker in n et die ene aflevering die je overgeslagen hebt. Nog mooier is het als iemand een citaat van iemand anders citeert, van weer een andere aflevering die je ook al gemist hebt. En zo grijpt het ene gesprek terug in het andere en voor je het weet ben je nachten lang al die afleveringen na mekaar aan het beluisteren. Als een hbo-junkie die denkt dat seizoen 6 van breaking bad is uitgebracht. En zo ontvouwde in de afgelopen twee weken een discours met een lengte van 39 uur. En dan radio de richel: nog eens het dubbele.

Graag voeg ik me in deze nieuwe radio futura-traditie met een citaat van Anne Breure, afgelopen donderdag, die op haar beurt weer Wim Wenders citeerde.

The most political decision you make is where you direct people's eyes. In other words, what you show people, day in and day out, is political... And the most politically indoctrinating thing you can do to a human being is to show him, every day, that there can be no change.

Anoek Nuyens vroeg of ik, naar aanleiding van mijn korte lezing twee weken geleden in de Stadsschouwburg Amsterdam, ook een concreet idee voor de toekomst zou kunnen formuleren. Ik heb een idee, maar het is niet van mij. Maar ik ben er wel heel blij mee. En het is concreet en het is toekomstgericht. Voor de zeer nabije toekomst zelfs. Maar daarover later meer.

Misschien zou ik nu allereerst de tekst van die lezing moeten samenvatten maar ik ga het tegenovergestelde doen. Niet een samenvatting, maar een uitdijning met allerlei vraagtekens. En niet nu, maar zodadelijk, aan het einde.

Misschien kan ik wel alvast heel kort samenvatten wat er de afgelopen twee weken gebeurde. Twee dingen, eigenlijk. Iets heel bijzonders. En iets waar ik moeite mee heb.

Aan de ene kant iets heel bijzonder natuurlijk. Er ligt nu een tekst: een momentopname, een tijdelijke stolling van een reeks gesprekken die eraan vooraf zijn gegaan. Een object waartoe veel mensen zich blijikbaar willen verhouden, uit – en dat is nog specialer - juist zoveel verschillende generaties en vakgebieden. Het werd gelezen, voor zover ik weet, door journalisten, dramaturgen, productieleders, technici, toneelschrijvers, acteurs, regisseurs, artistieke  en zakelijke directeurs, BIS en niet-BIS, mensen van de UvA en de universiteit utrecht, mensen van diverse hbo- en mbo-opleidingen, dus van mensen begin twintig tot mensen in de zeventig. Elk met zijn eigen geschiedenis en zijn eigen perspectief. (Hier en daar raakte het stuk zelfs buiten de perken van het theaterlandschap: de filmwereld, de wereld van de Vondelbunker en aanverwanten, de technische universiteit van eindhoven zelfs, opmerkelijk genoeg.) En ik merk steeds de behoefte om door te praten. Stevig door te praten. En elk van die gesprekken is zo waardevol geweest.

Wat ik zelf meer moeite mee heb, is dat zo'n tekst een momentopname is, een tijdelijke stolling van een reeks gesprekken die eraan vooraf zijn gegaan. (en nu dus alweer enigszins gedateerd omdat er alweer zoveel gesprekken nadien gevoerd zijn). Persoonlijk heb ik veel meer met het gesprek dat de dag erna plaatsvond hier in Radio Futura, een gesprek tussen Fanne Boland en mijzelf over de vragen: waar ligt de macht in de theatersector, hoe kunnen we het vertrouwen in die macht terugwinnen en waar ligt onze verantwoordelijkheid? We wilden tot een tekst komen en hebben daar twee maanden de tijd voor genomen. Fanne kwam met het idee van een dialoog: een tweespraak waarbij er ruimte voor verschillende opvattingen bleef. Niet alles meteen gladstrijken, niet meteen water bij de wijn

doen, geen angstvallige zoektocht naar consensus. Nee, een dialoog als een wandeling tussen twee opvattingen. Ik denk dat Fanne dit idee had omdat ze een proefschrift schrijft in navolging van een opvatting van dramaturge Marianne van Kerkhoven. Ik citeer Fanne die op haar beurt Marianne citeerde: "Dramaturgie is niet – zoals ik vroeger dacht - het bouwen van een brug tussen twee oevers; dramaturgie is heen en weer lopen: tussen praktijk en theorie, tussen zijn en bewust zijn, tussen beweging en haar kortstondige fixatie, maar ook tussen de creatie en de wereld waarin ze ontstaat. Altijd maar heen en weer rennen tot er een pad ontstaat."

In onze dialoog, toen we deze maakten maar ook toen we deze uitspraken, renden Fanne en heen en weer tussen verschillende posities en standpunten. En zo ontstond er een pad. Onze dialoog was een onze poging om die agonistische ruimte te creëren, om Chantal Mouffe weer eens aan te halen: *een ruimte voor verschillende opvattingen, met daarbij de erkenning van de rechten van de opponent*. Zoals Anne Breure dat zo mooi samenvatte. Niet met als doel om tot een gedepolitiseerde consensus te komen – tot een consensus kwamen Fanne en ik ook niet – maar wel met als doel om al sprekende en tegensprekende een-en-hetzelfde pad te bewandelen. Een nieuw pad, een alternatief pad. Niet de gangbare officiële weg, maar een onofficiële *shortcut*, een olifantenpaadje, een afstekertje zoals dat heet. Wij bewandelden dat alternatieve pad, die stroom, en dat was veel beter en voor mij persoonlijk oneindig veel inspirerender dan die gestolde monomane tekst in de stadsschouwburg.

Mijn idee voor de toekomst is eenvoudig maar concreet. Het betreft de zeer nabije toekomst. En zoals ik al zei is het niet eens mijn idee. Eigenlijk vrijwel onmiddellijk na het verhaal in de stadsschouwburg bleek er al animo te zijn voor een follow up, een breder vervolgggesprek, zelfs meerdere gesprekken. Dat is waar ik zelf ook enorme behoefte aan heb. Die gestolde monoloog moet nu opengebrouwen, gewogen, bevraagd en zelfs compleet tegengesproken worden door middel van een reeks dialogen die we gaan uitspreken en vastleggen. Het komende jaar wordt spannend, met allerlei adviezen die de toekomst van onze infrastructuur gaan bepalen. Laten we een alternatief pad vormen, een alternatieve agenda.

Agenda vind ik een mooi woord. In het latijn is de meervoudsvorm van *agendus*, het gerundivum van *agere* [handelen, doen]. Dus: Agenda betekent: dingen die gedaan moeten worden. Het is het gerundivum van het woord *agere*, dat we in het nederlands terug kennen als in het woord *ageren*: handelen, actie ondernemen. Dus in die agenda geldt eerst en vooral de vraag: wat *je* nou eigenlijk? Ook mooi: je kunt iets agenderen. Je kunt iets op de agenda zetten. Je kunt er ook iets vanaf halen.

Daarvoor hebben we een plek voor nodig, en een tijdstippen. Samen met het transitiebureau gaan we dat organiseren. De plek weten we nog niet maar een eerste datum hebben we wel alvast.

DE AGENDA

(dingen die gedaan moeten worden)

eerste datum: maandag 27 oktober in Amsterdam.

Heel belangrijk bij die gesprekken is een diverse samenstelling: dwars doorheen generaties, vakgebieden en expertise. Spannend lijkt me dat, want we gaan al pratende zoeken hoe dat werkt: 'ruimte voor verschillende opvattingen, met daarbij de erkenning van de rechten van de opponent'.

Meld je aan op tobias@wunderbaum.nl of stuur me een sms op 06 19 352 301. En vermeld daarbij: op welk onderwerp wil je aanhaken? Laten we als agenda mijn tekst zeker als vertrekpunt gebruiken, zeker, maar laten we hem ook vooral als *mikpunt* gebruiken.

Als voorzet hierbij alvast mijn eerste agenda. Met veel te veel punten. Maar beter teveel dan te weinig. Dus: kies maar. Of: vul aan. (Dit is trouwens ook de beloofde samenvatting van het artikel, of beter gezegd dus : uitdijning).

1.

De mantra van het zogenaamde ‘afnemende draagvlak’, waarmee de aristocratisering van onze infrastructuur wordt gelegitimeerd, die sleetse mantra heeft echt afgedaan. We kunnen die niet meer gebruiken. Die argumentatie is totaal wankel. De macht moet zich opnieuw, op een andere manier, legitimeren. Met de macht bedoel ik niet alleen de personificaties van de macht (de usual suspects op die posities die we als de gebruikelijke machtsposities aanduiden). Dat is véél te smal. Ik bedoel het veel fundamenteler, namelijk de mate van invloed die wij allemaal, individueel of in samenhang, kunnen uitoefenen. De macht die wij allemaal uitoefenen. *Die* macht moet zich met andere argumenten gaan legitimeren. We moeten met iets beters komen. We moeten ons opnieuw verantwoorden, we moeten opnieuw ter verantwoording roepen, we moeten opnieuw formuleren, we moeten kleur bekennen. Het doel daarbij – zo wees Dennis Meyer mij vorige week in een prachtige, vier pagina’s lange reactie – is niet: tegen de aristocratisering. Het doel is: vóór de democratisering. Hoe krijgen we die democratisering die tot stilstand is gebracht, weer op gang? Democratisering is proces dat nooit mag stoppen, wil je de democratie een serieuze kans blijven geven en wil je het vertrouwen behouden in de democratie en je eigen politieke vermogens. We bedrijven namelijk al de hele tijd politiek, ook nu, alleen doen we de hele tijd alsof dat niet zo is. Onze politieke vermogens hebben we dus niet verleerd. Wat we wel verleerd hebben, is onze politieke vermogens te benoemen, te expliciteren, uit te dragen, te bekennen.

2.

Mijn kleurbekentenis, mijn overtuiging is gevormd door Jan Kassies: laat duizend bloemen bloeien. Omarm de diversiteit. Het is onze redding.

3.

Hoe krijgen we die democratisering weer op gang? Concreter: hoe waarborgen en stimuleren we die diversiteit? Met andere woorden: hoe waarborgen en stimuleren we de ruimte voor verschil, voor verschillende, autonome esthetieken (het liefst zovéél mogelijk wat mij betreft)?

4.

We moeten niet alleen maar bezig zijn met instituten in het centrum die voortdurend monumentaliseren, canoniseren, sterrificeren, prijzificeren en bevoogden. We hebben ook instituties aan de rand nodig. Juist instituties aan de rand, aan de einder, aan de horizon waar andere horizonten gezien kunnen worden dan de horizon die vanuit het centrum zichtbaar is. Dus instituties aan de rand dus: fysieke plekken met geormerkte budgetten die niet bevoogden maar ontvoogden, die niet consolideren maar zich laten emanciperen. Instituties aan de rand die erop gericht zijn zichzelf voortdurend te de-institutionaliseren. Dat is voor mij de manier hoe ik de plek van productiehuizen zou willen verantwoorden, en sterker nog, ter verantwoording zou willen roepen.

5.

Hoezo deugen de productiehuizen niet? Wat deugt er dan niet aan? En als er al iets niet deugt, waarom moeten ze dan maar allemaal afgeschapt of gemarginaliseerd worden?

6.

Hoezo, overproductie? Hoezo?

7.

Wat is het doel van beleid? Wat zou beleid moeten doen?

8.

Onze culturele kaalslag dateert van ver vóór de bezuinigingen. En we hebben daar allemaal een rol in gespeeld. Of niet in gespeeld. Wat op hetzelfde neerkomt. Deze nare spiegel hou ik mezelf voor. Niet

als een *mea culpa* maar als herinnering dat we op dit moment ook nog steeds een rol te spelen hebben. Of niet willen spelen. Wat op hetzelfde neerkomt.

9.

De rol van podia in de podiumkunsten en de *stoelenwoeker*: hoe komt het dat de aanwas van stoelen sneller groeit dan de aanwas van publiek? Wat gaat daar mis?

10.

Wat is kwaliteit en hoe waarborgen we die kwaliteit? Etymologisch is het woord ontleend aan het Latijnse 'qualitas', oftewel 'hoedanigheid, eigenschap'. Kwaliteit betekent dus eigenschap. iets heeft kwaliteit als het een karakteristiek kenmerk bezit. En hoe karakteristieker, hoe kwalitatiever. Kwaliteit is dus letterlijk een relatief begrip. Kwaliteit openbaart zich ten overstaan van iets anders. Iets heeft kwaliteit door het 'onvergelijkelijk eigene' dat zich aftekent opzichte van het bestaande. Dus, denk ik, hoe meer verschil, des te meer diversiteit, des te meer kwaliteit. En: hoe minder verschil, des te meer eenheidsworst en des te minder kwaliteit.

11.

Dit is een belangrijk punt en voor mij persoonlijk al heel lang een thema, en inhaakt op de groeiende trouw van het toneelpubliek in de afgelopen decennia. En onze blinde vlek, wij de mensen die met elkaar theater maken, om met ons publiek omgaan. Namelijk als afnemers. Als anderen. Als mensen die het maar vooral mooi moeten vinden wat we doen. We zijn zo ontzettend bang voor onze toeschouwers. In plaats van mét hen te praten, praten we tégen hen. Of over hen, nog erger. En proberen we hun kijkervaring ongevaarlijk te maken door te doen alsof het publiek het niet begrijpt. Alsof ze niet 'onze' taal spreken. Wij zijn óók dat publiek! Er is helemaal geen verschil! De beste dramaturgische gesprekken heb ik toch echt gevoerd met mensen die niet in de theaterwereld werken, uit interesse komen kijken en met wie je echt gaat praten. Eerder in deze Radio Futura-aflevering werd uitgelegd hoe het Transitiebureau werkt: een van de doelen is het ook het ontwikkelen van een andere taal over kunst. Dat geldt ook voor *de taal van de toeschouwer*. Een taal ontwikkelen met onze toeschouwers, gevoed door onze toeschouwers: een taal van toeschouwers met toeschouwers. Van liefhebbers met liefhebbers. Dat zijn we verplicht aan onszelf en aan ons trouwe, groeiende publiek.

12.

Tot slot nog even over 'de structuur, die ook inhoud is'. De leukste gesprekken van de afgelopen weken waren de cijferdiscussies. "Pas op dat je niet in een cijfermoeras terecht komt." Nou, kom maar op, maak het hard. Bewijs dat het publiek niet groeit. Bewijs het maar. Besef wel: de lat ligt hoog. Hierbij ook nog even een bijsluiter: cijfers suggereren een neutrale structuur, maar ook cijfers zijn niet neutraal. Aan elke berekening gaat eerst een motivatie vooraf. Niet andersom. Er is niet eerst de berekening, en dan de motivatie. Rekenen is ook kiezen. Dus ja, laten we elkaar dat cijfermoeras insleuren. Om er vervolgens achter te komen dat er maar één vraag is die ons eruit zal redden, namelijk de vraag naar de achterliggende motivatie: "ja, maar wat *wil* je nou eigenlijk?"

Ik ben benieuwd. Kom het vertellen vanaf maandag 27 oktober.

*Oproep tijdens Radio Futura (17 september 2014)
uitgesproken door Tobias Kokkelmans in het kader van
het onderwerp 'idee voor de toekomst'*